

ตอนที่ ๑

สิทธิ เสรีภาพ ละเมิดที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีบทบัญญัติต่างๆ ที่เป็นการวางหลักเกณฑ์ในการปกครองประเทศ รวมทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ต่างๆ ของประชาชนไว้หลายประการซึ่งบทบัญญัติที่ควรรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน มีดังนี้

๑.สาระสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ประชาชนจะพึงมีในแต่ละเรื่องไว้ดังนี้

๑.๑ สาระสำคัญของสิทธิ

สิทธิของประชาชนที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้อาจแยกออกได้ ดังนี้คือ

(๑) “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” คือ ห้ามปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงสัตว์หรือทาส (มาตรา ๔) นั้นได้รับการรับรองและคุ้มครอง ซึ่งองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (มาตรา ๒๖) และบุคคลทุกคนย่อมยกเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นเป็นข้ออ้างได้ (มาตรา ๒๘)

(๒) การมีส่วนร่วมใน “อำนาจอธิปไตย” ในฐานะที่เป็นคนไทย (มาตรา ๓)

ในการนี้มีสิทธิที่จะ

(ก) เป็นผู้ “มีสิทธิเลือกตั้ง” เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กำหนด (มาตรา ๑๐๕ และมาตรา ๑๐๖)

(ข) “ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง” ดังนี้

- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คน “ใช้สิทธิเลือกตั้ง ๑ คน” (มาตรา ๑๐๒)

- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ (Party list) “ใช้สิทธิเลือกตั้ง ๑ บัญชีรายชื่อ” (มาตรา ๙๙)

- สมาชิกวุฒิสภา “ใช้สิทธิเลือกตั้ง ๑ คน” (มาตรา ๑๒๓)

(ค) เป็นผู้ “มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง” สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภากำหนด (มาตรา ๑๐๗ และมาตรา ๑๐๙)

(ง) เป็นผู้ **“มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง”** สมาชิกวุฒิสภา เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภากำหนด (มาตรา ๑๒๕ และมาตรา ๑๒๖)

(จ) **“ออกเสียงประชามติ”** ในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ (มาตรา ๒๑๔)

(๓) สิทธิในฐานะที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คน ที่จะ

(ก) **“เข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมาย”** ตามที่กำหนดในหมวด ๓ และหมวด ๕ ของรัฐธรรมนูญนี้ โดยต้องทำเป็นร่างพระราชบัญญัติเสนอไปด้วย และต้องทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๑๗๐)

(ข) **เข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ “ถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง”**^๑ ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

^๑ ตำแหน่งที่อาจถูกเข้าชื่อถอดถอนได้ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษา หรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงอื่น

คู่มือประชาชน

ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (มาตรา ๓๐๕)

(๔) “ความเท่าเทียมกัน” ของทุกคน โดย

(ก) ไม่ให้นำเอาเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนา มาเป็นเครื่องแบ่งแยก หรือสร้างความแตกต่าง (มาตรา ๕)

(ข) รับรองความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย โดยให้ความเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (มาตรา ๓๐)

(ค) ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลใดๆ โดยอ้างสาเหตุในเรื่องของความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๓๐)

(๕) สิทธิใน “ครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัว” ได้รับการรับรองและคุ้มครอง และห้ามมิให้มีการกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ซึ่งข้อความหรือภาพ ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด ไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิด หรือกระทบถึงสิทธิดังกล่าว (มาตรา ๓๔)

(๖) “การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย” และต้องมีการจัดให้อย่างทั่วถึงด้วย (มาตรา ๔๓)

(๗) สิทธิในฐานะที่ร่วมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่จะ “อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ” และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมใน “การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน” ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๔๖)

(๘) สิทธิใน “ทรัพย์สิน” ได้รับการรับรองและคุ้มครอง แต่ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดการใช้สิทธิดังกล่าวนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนั้นสิทธิใน “การสืบมรดก” ก็ได้รับการรับรองและคุ้มครอง แต่สิทธิในการสืบมรดกนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๔๘)

ขอบเขตของสิทธิในทรัพย์สินนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขประการหนึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (มาตรา ๔๙) คือ อาจถูก “เวนคืนอสังหาริมทรัพย์” ได้ ซึ่งการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นี้จะกระทำได้ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

(ก) ต้องเป็นการเวนคืนเฉพาะ “เพื่อการตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ” คือ เพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

(ข) ต้องมีการ “ออกกฎหมาย” เพื่อเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และ

(ค) ต้องชดใช้ “ค่าทดแทน” ที่เป็นธรรมในเวลาอันควรแก่เจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น

คู่มือประชาชน

(๙) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองว่าจะไม่มี “การเกณฑ์แรงงาน” โดยมีข้อยกเว้นที่อาจถูกเกณฑ์แรงงานได้ถ้ามีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่กฎหมายนั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉินหรือโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบหรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๕๑)

(๑๐) สิทธิใน “การรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ” ที่เท่าเทียมกัน สิทธิที่จะได้รับ “การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย โดยไม่คิดมูลค่าและทันต่อเหตุการณ์” และถ้าเป็น “ผู้ยากไร้” ก็มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๕๒)

(๑๑) สิทธิของ “เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว” ที่จะได้รับความคุ้มครองจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และสิทธิของเด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลที่จะได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรม

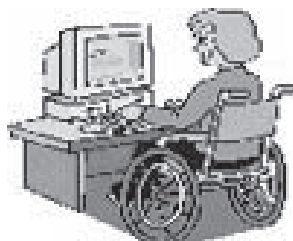
จากรัฐ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๕๓)

(๑๒) สิทธิของ “ผู้มีอายุเกิน ๖๐ ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ” ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๕๔)

(๑๓) สิทธิของ “ผู้พิการหรือทุพพลภาพ” ที่จะได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๕๕)

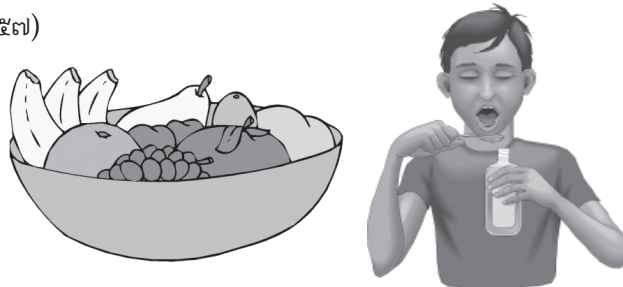
(๑๔) สิทธิที่จะ

(ก) **“มีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน”** ในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ และต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(ข) ได้รับการจัดให้มี **“การศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม”** รวมทั้งการให้ **“องค์การอิสระให้ความเห็นประกอบ”** ก่อนมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(ค) **“ฟ้อง”** หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อนี้ (มาตรา ๕๖)

(๑๕) สิทธิในฐานะที่เป็น **“ผู้บริโภค”** ที่จะได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวต้องให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคเพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นในการออกกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค (มาตรา ๕๗)

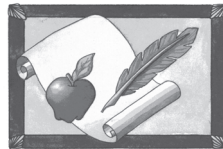
(๑๖) สิทธิและเสรีภาพในฐานะที่เป็น **“ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์การของรัฐ”** ซึ่งจะมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่มีข้อยกเว้นว่าสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวอาจถูกจำกัดได้ในกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง

สมรรถภาพ วินัย หรือจรรยาบรรณ (มาตรา ๖๔)

(๑๓) “**ได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารณะ**” ที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น แต่มีข้อยกเว้นว่าสิทธินี้อาจถูกจำกัดได้ตามกฎหมาย ถ้าปรากฏว่าการเปิดเผยข้อมูลนั้น จะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น (มาตรา ๕๘)

(๑๔) “**ได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล**” จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนเองหรือเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งมีสิทธิ “**แสดงความคิดเห็น**” ของตนในเรื่อง ดังกล่าวได้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๕๙)

คู่มือประชาชน

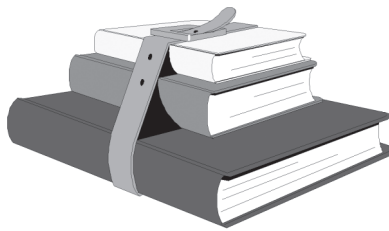
(๑๙) “มีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ”

ในการปฏิบัติราชการทางปกครองที่มีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตนได้ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๖๐)

(๒๐) “เสนอเรื่องราวร้องทุกข์” และได้รับแจ้งผลการพิจารณา

ภายในเวลาอันสมควร ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๖๑)

(๒๑) “ฟ้อง” หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ

ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น แต่สิทธิดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๖๒)

(๒๒) สิทธิที่จะ “เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริง”

และสิทธิที่จะ “ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการ” ให้เลิกการกระทำที่เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ (มาตรา ๖๓)

(๒๓) สิทธิที่จะ “ต่อต้านโดยสันติวิธี” ต่อการกระทำใดที่เป็นไป

เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งไม่เป็นไปตามวิถีทาง

ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ (มาตรา ๖๕)

(๒๔) สิทธิและเสรีภาพ **“ในชีวิตและร่างกาย”** โดย

(ก) กำหนดให้การจับ คမ်းขัง การค้นตัวบุคคล หรือการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว จะกระทำได้เฉพาะตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๓๑)

(ข) ห้ามการทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม (มาตรา ๓๑)

(ค) ห้ามการจับโดยไม่มีหมายศาล เว้นแต่เป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๓๗)

(๒๕) สิทธิที่จะ **“ไม่ต้องรับโทษทางอาญา”** แต่ถ้าได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่กระทำนั้นระบุว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ก็ต้องรับโทษทางอาญา และหากต้องรับโทษ โทษที่จะต้องรับดังกล่าวก็จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดไม่ได้ (มาตรา ๓๒)

(๒๖) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า **“ไม่มีความผิด”** จนกว่าจะมีการพิสูจน์กันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะ **“ได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิด”** จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา ๓๓)

(๒๗) สิทธิในฐานะที่ผู้ถูกจับในคดีอาญาที่จะต้อง

(ก) ได้รับการ **“แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า”**

(ข) ได้รับโอกาส “แจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจ” ทราบ
ในโอกาสแรก

(ค) “ถูกนำตัวไปศาลภายใน ๔๘ ชั่วโมง” นับแต่เวลาที่ผู้นั้นถูกจับ
และถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ศาลพิจารณามีเหตุที่จะ
ขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ แต่มีข้อยกเว้นในกรณีที่เป็นเหตุสุดวิสัย
หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๓๗)

(๒๘) สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่จะ

(ก) ได้รับการ “พิจารณาคำขอประกันอย่างรวดเร็ว”

(ข) มีการ “เรียกหลักประกันตามควรแก่กรณี”

(ค) หาก “ไม่ให้ประกัน” ต้องมีเหตุผลตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติ

ไว้ในกฎหมาย

(ง) “พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว” ในฐานะที่เป็น
ผู้ถูกควบคุม คမ်းขัง หรือจำคุก

(จ) “ได้รับการเยี่ยมตามสมควร” ในฐานะที่เป็นผู้ถูกควบคุม คမ်းขัง
หรือจำคุก

(ฉ) “อุทธรณ์คัดค้าน” การไม่ให้ประกัน ซึ่งต้องเป็นไปตามที่
กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๓๙)

(๒๙) สิทธิในกรณีที่ถูกคุมขังในอันที่จะ “ร้องขอต่อศาลเพื่อ
ให้พิจารณาว่าการคุมขังนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย” (มาตรา ๒๔๐)

(๓๐) สิทธิในฐานะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะ (มาตรา ๒๔๑)

(ก) ได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความ “รวดเร็ว
ต่อเนื่อง และเป็นธรรม”

(ข) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ “เข้าฟังการสอบปากคำ”
ของตนได้

(ค) “ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตน” ในชั้นสอบสวนหรือ
“ตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารประกอบคำให้การของตน” เมื่อพนักงานอัยการ
ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(ง) “ขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี” เมื่อคดีนั้นพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๓๑) ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการ “จัดหาทนายให้” สำหรับในคดีอาญา และ “ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย” สำหรับในคดีแพ่ง ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๔๒)

(๓๒) “ไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง” อันอาจทำให้ตนเองถูกฟ้องคดีอาญา และถ้อยคำที่เกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง ถูกข่มขู่ ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใดๆ “ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐาน” ได้ (มาตรา ๒๔๓)

(๓๓) “ได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทน” ที่จำเป็นและสมควร ในฐานะที่เป็นพยานในคดีอาญา ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๔๔)

(๓๔) ในฐานะที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มีสิทธิที่จะ

(ก) “ได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทน” ที่จำเป็นและสมควร ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(ข) “ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ” ตามวิธีการและเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ หากได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ จากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยที่ตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น (มาตรา ๒๔๕)

(๓๕) “ได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสีทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน” ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ หากตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และในภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด (มาตรา ๒๔๖)

(๓๖) สิทธิในฐานะที่เป็นผู้ต้องรับโทษอาญาตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่จะ (มาตรา ๒๔๗)

(ก) ขอให้มี “การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่”

(ข) “ได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน” ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๓๗) สิทธิในฐานะที่เป็นคู่ความในคดีที่จะ “โต้แย้งว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่นำมาใช้บังคับกับคดีของตน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ” ถ้ายังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ศาลต้องรอการพิจารณาพิพากษาไว้ และส่งความเห็นนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย (มาตรา ๒๖๔)

(๓๘) สิทธิในฐานะที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองท้องถิ่นที่จะ

(ก) “ให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่ง” ได้โดยการลงคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า ๓/๔ ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียง (มาตรา ๒๘๖)

(ข) “ร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่น” ได้โดยการเข้าชื่อร่วมกันจำนวนไม่น้อยกว่า ๑/๒ ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น (มาตรา ๒๘๗)

(๓๙) สิทธิในฐานะที่เป็นผู้เสียหายจากการที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ที่จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเห็น “ส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (มาตรา ๓๐๙)

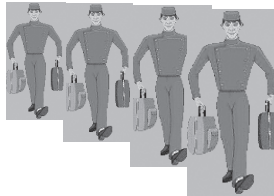
๑.๒ สารสำคัญของเสรีภาพ

เสรีภาพของประชาชนที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้อาจแยกออกได้ ดังนี้คือ

(๑) **“การอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถาน”** โดยปกติสุข และสิทธิที่จะให้หรือไม่ให้ความยินยอมให้บุคคลอื่นเข้าไปในเคหสถานหรือตรวจค้นเคหสถาน (มาตรา ๓๕)

(๒) **“การเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่”** ในราชอาณาจักร และเสรีภาพนี้จะถูกจำกัดได้ ก็แต่เฉพาะตามกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน เพื่อการผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์แต่ทั้งนี้ ห้ามมิให้มีการ **“เนรเทศ”** ผู้มีสัญชาติไทย ออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทย **“เข้ามาในราชอาณาจักร”** (มาตรา ๓๖)

(๓) **“การสื่อสารถึงกัน”** โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย และกำหนดห้ามมิให้ทำการตรวจ การกัก การเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกันหรือกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ข้อความในสิ่งสื่อสาร

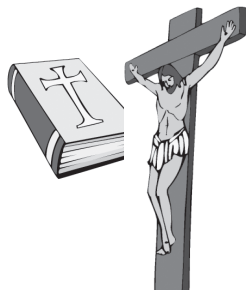

คู่มือประชาชน

ที่บุคคลมีติดต่อกัน และเสรีภาพนี้จะถูกจำกัดได้ก็แต่เฉพาะตามกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (มาตรา ๓๓)

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน

(๔) “การถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา” รวมทั้ง “การปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน” ได้รับการรับรองโดยมีเงื่อนไขว่าการกระทำดังกล่าวต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นอกจากนี้ ยังได้รับความคุ้มครองไม่ให้รัฐกระทำการใด อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ตนเองถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากคนอื่น (มาตรา ๓๔)

(๕) “การแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น” (มาตรา ๓๕)

(ก) เป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้อย่างกว้างขวาง แต่เสรีภาพนี้อาจถูกจำกัดได้โดยกฎหมาย และเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่

ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

(ข) ห้ามการสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุ โทรทัศน์ เพื่อลดรอนเสรีภาพดังกล่าว

(ค) ห้ามการให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไป โฆษณา เว้นแต่เป็นการกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือ การรบ และโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายตามที่กล่าวข้างต้นเท่านั้น

(ง) “การเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็น” ภายใต้ข้อจำกัด ของรัฐธรรมนูญ และโดยไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ ในฐานะที่เป็นพนักงาน หรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ และในฐานะที่เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุ กระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น (มาตรา ๕๑)

(จ) เสรีภาพ “ทางวิชาการ” รวมทั้งการศึกษอาบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ได้รับการรับรองและคุ้มครอง (มาตรา ๕๒)

(ฉ) “การชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ” แม้จะเป็นเสรีภาพ ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้อย่างกว้างขวาง แต่เสรีภาพนี้อาจถูกจำกัด ได้โดยกฎหมายเฉพาะกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่าง เวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๕๔)

(๙) “การรวมตัวกัน” เป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น แม้จะเป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรอง และคุ้มครองไว้อย่างกว้างขวาง แต่เสรีภาพนี้อาจถูกจำกัดได้โดยกฎหมาย และเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทาง เศรษฐกิจ (มาตรา ๔๕)

(๑๐) “การรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง” ตามวิถีทางการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในการนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวน ที่กำหนดยังมีสิทธิ “ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย” หากเห็นว่า มติหรือ ข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะ และการปฏิบัติหน้าที่ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (มาตรา ๔๗)

(๑๑) “การประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพ และการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม” แม้จะเป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้อย่างกว้างขวางแต่เสรีภาพนี้อาจถูกจำกัดได้โดยกฎหมาย และเฉพาะเพื่อประโยชน์ ในการรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชน ในด้านสาธารณสุข โภค การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาด หรือขจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน (มาตรา ๕๐)

๑.๓ สารสำคัญของหน้าที่

หน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับนี้อาจแยกออกได้ ดังนี้คือ

(๑) **“รักษาไว้”** ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ (มาตรา ๖๖)

(๒) **“ปฏิบัติตาม”** กฎหมาย (มาตรา ๖๗)

(๓) **“ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง”** หากจะไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จะต้องแจ้งเหตุอันสมควรที่ตนไม่อาจไปเลือกตั้งได้ด้วย และหากไม่แจ้งเหตุดังกล่าว ก็จะต้องเสียสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่จะมีบัญญัติไว้ในกฎหมาย (มาตรา ๖๘)

(๔) **“ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ**

คู่มือประชาชน

และสิ่งแวดลอม” ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๖๙)

(๕) ในฐานะที่เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐต้อง

(ก) ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อ **“รักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน”**

(ข) วางตน **“เป็นกลางทางการเมือง”**

แต่ถ้าบุคคลดังกล่าวละเลยหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ข้างต้น ผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลดังกล่าวหรือผู้บังคับบัญชาของบุคคลดังกล่าว **“ชี้แจง แสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้เป็นไปตามหน้าที่”** ได้ (มาตรา ๗๐)

๒. หลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนี้ เป็นมาตรฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้ว่าประชาชนทุกคนจะต้องมีหรือต้องได้รับ แต่โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้เป็นกฎหมายที่วางหลักการที่สำคัญในการปกครองประเทศ หลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไขต่างๆ ในรายละเอียดจึงได้ถูกนำไปกำหนดไว้ในกฎหมายต่างๆ ในรูปของพระราชบัญญัติ ดังนั้นการค้นหารายละเอียดในแต่ละเรื่องจึงจำต้องดูจากพระราชบัญญัติหรือกฎหมายเฉพาะในเรื่องนั้นๆ ซึ่งตัวอย่างของพระราชบัญญัติหรือกฎหมายเฉพาะดังกล่าวจะได้หยิบยกให้เห็นในตอนที่ ๒ ต่อไป

อย่างไรก็ดี เท่าที่มีบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วนั้นพอสรุปได้ว่า หากประสงค์จะใช้สิทธิบางประการหรือได้รับความไม่เป็นธรรมในบางเรื่องสามารถดำเนินการตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นกับองค์กรต่างๆ

ตามรัฐธรรมนูญ ได้ดังนี้คือ

- (๑) รัฐสภา
- (๒) วุฒิสภา
- (๓) ศาล ซึ่งแบ่งออกเป็น
 - (ก) ศาลรัฐธรรมนูญ
 - (ข) ศาลยุติธรรม (ซึ่งรวมถึงศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย)
 - (ค) ศาลปกครอง
 - (ง) ศาลทหาร
- (๔) คณะกรรมการการเลือกตั้ง
- (๕) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- (๖) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
- (๗) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๓. ข้อสังเกต

สำหรับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น มีข้อที่พึงสังเกตบางประการ ดังนี้

(๑) สิทธิและเสรีภาพที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น นอกจากจะได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยชัดเจนแล้วก็ตาม แต่เพื่อเป็นการให้หลักประกันอีกชั้นหนึ่งและเพื่อให้มีเครื่องบ่งชี้หรือแสดงให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบอย่างชัดเจนว่ามีกฎหมายใดที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวหรือไม่ อย่างไรบ้าง และการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเช่นว่านั้น อยู่ในขอบเขตตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้อำนาจไว้หรือไม่ เพียงใด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ (มาตรา ๒๙) จึงกำหนดเป็นเงื่อนไขว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำได้

(ก) เฉพาะเพื่อการ (ตามเงื่อนไข) ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนด

- (ข) เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น
- (ค) โดยจะให้กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้
- (ง) โดยตราเป็นกฎหมายเท่านั้น
- (จ) โดยกฎหมายนั้นต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้เจาะจงใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ และ
- (ฉ) ต้องระบุบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ให้อำนาจออกกฎหมายดังกล่าวไว้ให้ชัดเจนด้วย

ดังนั้น นับแต่วันที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ใช้บังคับเป็นต้นมา (๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๐) กฎหมายต่างๆ ที่ออกมาใช้บังคับ และมีผลเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรองและคุ้มครองไว้ จึงต้องมี **“ข้อความ”** ที่แสดงให้เห็นได้โดยชัดเจนว่า กฎหมายในเรื่องนั้นๆ อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตราใด ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มีการ **“ตรวจสอบ”** ได้จากองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

(๒) สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่บางประการที่มีเงื่อนไขต่อท้ายว่า **“ตามที่กฎหมายบัญญัติ”** หมายความว่า รายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไข หรือวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น จะต้องมีการออกกฎหมายออกมาเพื่อกำหนดรายละเอียดดังกล่าว จึงจะสามารถใช้สิทธิ เสรีภาพ หรือปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว ให้ครบถ้วนถูกต้องได้ หรือต้องมีกฎหมายกำหนดข้อห้ามเสียก่อน จึงจะถือว่า มีการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้น

ตอนที่ ๒

สิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามกฎหมายอื่น

ประชาชนนอกจากจะมีสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ต่างๆ โดยตรงตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังที่กล่าวมาในตอนที่แล้ว ตามรัฐธรรมนูญนั้นเองยังมีบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้มีการออกกฎหมายต่างๆ เพิ่มเติมขึ้นเพื่อขยายความให้ชัดเจนในรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ต่างๆ ที่ได้กำหนดเป็นหลักการไว้แล้วนั้นซึ่งกฎหมายต่างๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นกฎหมายที่ใกล้ชิดกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปค่อนข้างมากซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิ เสรีภาพ หรือปฏิบัติหน้าที่ได้ครบถ้วนและชัดเจนขึ้น

ส่วนที่ ๑ สิทธิและหน้าที่ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้มี “ศาลปกครอง” ขึ้นเป็น “องค์กรตุลาการ” เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา ๒๗๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๑. สาระสำคัญของสิทธิและหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว “ศาลปกครอง” ที่จะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีปกครองนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ชั้นศาล คือ ศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองชั้นต้น ซึ่งสำหรับศาลปกครองชั้นต้นนั้นก็ยังแบ่งออกเป็น ศาลปกครองกลางซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร และศาลปกครองในภูมิภาค ซึ่งตั้งอยู่ตามภาคต่างๆ อีกจำนวน ๑๖ แห่งทั่วประเทศ

๑.๑ สาระสำคัญของสิทธิ

บุคคลทั่วไปมีสิทธิจะฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

- ๑) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายด้วยตนเองและโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้
- ๒) ความเดือดร้อนเสียหายนั้นต้องเกิดขึ้นจากการกระทำของ “หน่วยงานทางปกครอง”^๑ หรือ “เจ้าหน้าที่ของรัฐ”^๒
 - ๓) การกระทำนั้นต้องเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น
 - (ก) กระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยไม่มีอำนาจ นอกเหนืออำนาจหน้าที่ หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
 - (ข) กระทำการโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการ อันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการนั้น
 - (ค) กระทำการโดยไม่สุจริต หรือใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ
 - (ง) กระทำการที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

^๑ กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา หน่วยงานอื่นของรัฐ และหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครอง

^๒ ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง คณะบุคคล หรือผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานทางปกครอง คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท คณะกรรมการหรือบุคคลซึ่งมีกฎหมายให้อำนาจในการออกกฎ คำสั่ง หรือมติใดๆ ที่มีผลกระทบต่อบุคคล และบุคคลที่อยู่ในบังคับบัญชาหรือในกำกับดูแลของหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สร้างขึ้นตอนโดยไม่จำเป็น หรือสร้างภาระให้เกิดแก่ประชาชนเกินสมควร

(จ) ละเอียดอ่อนกว่าที่ ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(ฉ) กระทบละเมิดหรือความรับผิดชอบอย่างอื่นอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย จากการละเอียดอ่อนกว่าที่ หรือจากการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร

(ช) เกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(ซ) กฎหมายกำหนดให้ต้องฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นการกระทำ

๑.๒ สารสำคัญของหน้าที่

หากบุคคลดังกล่าวประสงค์จะฟ้องคดีต่อศาลปกครอง บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้อง

(๑) ยื่นคำฟ้อง โดยทำเป็นหนังสือ โดยใช้ถ้อยคำสุภาพ มีชื่อและที่อยู่ของตนเองซึ่งเป็นผู้ฟ้องคดีและของผู้ซึ่งตนประสงค์จะฟ้องคดี (ผู้ถูกฟ้องคดี) มีข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ ตามสมควรที่ แสดงให้เห็นถึงข้อพิพาท หรือการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และคำขอที่ต้องการให้ศาลมีคำสั่ง

(๒) ชำระค่าธรรมเนียมศาลถ้ามีการร้องขอให้خذใช้เงินหรือ ทรัพย์สิน

(๓) ให้ข้อเท็จจริงและเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นหนังสือและโดยการชี้แจงหรือให้ถ้อยคำต่อหน้าศาลเมื่อมีการไต่สวน หรือนั่งพิจารณาคดี

๒. หลักเกณฑ์ในการยื่นฟ้อง

การ “ฟ้องคดี” ต่อศาลปกครองนั้นจะต้องกระทำตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) ดำเนินการ “แก้ไขเยียวยา” ความเดือดร้อนเสียหายในเบื้องต้น โดยการยื่นอุทธรณ์หรือโต้แย้งตามขั้นตอนหรือวิธีการที่กำหนดไว้สำหรับเรื่องนั้นๆ ให้เสร็จสิ้นเสียก่อน

คู่มือประชาชน

 (๒) ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายนั้นจะยื่นคำฟ้อง **“ด้วยตนเอง”**^๓ หรือส่งคำฟ้องทาง **“ไปรษณีย์ลงทะเบียน”** ก็ได้

 (๓) คำฟ้องนั้นจะต้อง **“ทำเป็นหนังสือ”** จะยื่นฟ้องด้วยวาจาไม่ได้
(๔) **“ลงลายมือชื่อ”** ของตนเองในคำฟ้อง รวมทั้งต้องแจ้งที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์หรือหมายเลขโทรสารที่สามารถติดต่อได้ และถ้าแนบแผนที่หรือแผนผังไปด้วยก็จะทำให้ได้รับความสะดวกมากขึ้น

(๕) ยื่นคำฟ้อง

(ก) **“ภายใน ๙๐ วัน”** นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุที่ทำให้มีสิทธิฟ้องคดีได้

(ข) **“นับแต่วันที่พ้น ๙๐ วัน”** นับแต่วันที่มิหนังสือขอให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วไม่ได้รับหนังสือชี้แจง หรือได้รับ แต่เป็นคำชี้แจงที่เห็นว่าไม่มีเหตุผล

(ค) **“ภายใน ๑ ปี”** นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุที่ทำให้มีสิทธิฟ้องคดีได้ ถ้าฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง การกระทำละเมิดทางปกครอง หรือความรับผิดชอบอื่น

(๖) ชำระค่าธรรมเนียมร้อยละ ๒.๕ ของจำนวนเงินหรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ขอให้ชดใช้ให้แก่ตนเอง แต่ไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท

(๗) ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ตนเองมี **“ภูมิลำเนา”** หรือที่ **“มูลคดีเกิด”**

^๓ จะทำโดยการไปยื่นคำฟ้องด้วยตนเอง หรือลงลายมือชื่อในคำฟ้องเอง แต่ **“มอบเงินทะเล”** ให้บุคคลอื่นยื่นคำฟ้องแทนก็ได้

ส่วนที่ ๒ สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

พระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญเป็นการวางหลักเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติราชการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการออกคำสั่งทางปกครองต่างๆว่าจะต้องเตรียมการและดำเนินการอย่างไร เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองใช้เป็นหลักในการปฏิบัติราชการของตน และวางหลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ที่ประชาชนสามารถใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเอง ซึ่งถือได้ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ นี้เป็นกฎหมายที่สนองตอบต่อมาตรา ๖๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่บัญญัติให้บุคคลทั่วไปมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครอง อันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตนด้วย นอกจากนี้ ยังมี การจัดตั้ง “คณะกรรมการว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง” ขึ้น มีหน้าที่ สอดส่องดูแล ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา แก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

๑. สาระสำคัญของสิทธิและหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานกลางสำหรับให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายต่างๆ ทุกฉบับต้องถือปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่ว่าจะตามกฎหมายต่างๆ เหล่านั้นจะได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางปกครอง และสิทธิของประชาชนไว้ อย่างไรก็ตามในการใช้อำนาจดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้อำนาจตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ด้วยเสมอและประชาชนก็มีสิทธิได้รับความคุ้มครองไม่น้อยไปกว่าที่มีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้เสมออีกด้วย

๑.๑ สารสำคัญของสิทธิ

บุคคลทั่วไปมีสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

(๑) ได้รับแจ้งสิทธิและหน้าที่ของตนในกระบวนการพิจารณาทางปกครอง^๔

(๒) เข้ามา **“มีส่วนร่วม”** ในการพิจารณาทางปกครองไม่ว่าจะเป็นในชั้นของการเตรียมการหรือการดำเนินการของเจ้าหน้าที่^๕ เพื่อจัดให้คำสั่งทางปกครอง^๖

(๓) **“คัดค้าน”** ว่าเจ้าหน้าที่หรือกรรมการในคณะกรรมการที่มีอำนาจพิจารณาทางปกครองมีลักษณะต้องห้าม^๗ ที่ไม่อาจใช้อำนาจของตนได้^๘

^๔ **“การพิจารณาทางปกครอง”** หมายความว่า การเตรียมการและการดำเนินการของเจ้าหน้าที่เพื่อจัดให้คำสั่งทางปกครอง (มาตรา ๕)

^๕ **“เจ้าหน้าที่”** หมายความว่า บุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคล ซึ่งใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางปกครองของรัฐในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐหรือไม่ก็ตาม (มาตรา ๕)

^๖ **“คำสั่งทางปกครอง”** หมายความว่า (มาตรา ๕)

(๑) การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน รั้ง หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎ

(๒) การอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

^๗ เจ้าหน้าที่หรือกรรมการในคณะกรรมการที่มีอำนาจพิจารณาทางปกครองที่มีลักษณะดังนี้ จะทำการพิจารณาทางปกครองไม่ได้ คือ (มาตรา ๑๓)

(๑) เป็นคู่กรณีเอง

(๒) เป็นคู่หมั้นหรือคู่สมรสของคู่กรณี

(๓) เป็นญาติของคู่กรณี คือ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายใน ๓ ชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียง ๒ ชั้น

(๔) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้พิทักษ์ หรือผู้แทน หรือตัวแทนของคู่กรณี

(๕) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของคู่กรณี

(๖) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

^๘ การยื่นคำคัดค้านเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๑๔)

(๔) หากสิทธิของตนถูกระงับกระเทือนหรืออาจถูกระงับกระเทือนโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ จะมีสิทธิ

(ก) นำนายความหรือที่ปรึกษาของตนเข้ามาในการพิจารณาทางปกครอง

(ข) แต่งตั้งบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วเพื่อกระทำการแทนตน

(๕) ได้รับโอกาสและคำแนะนำที่จะแก้ไขคำขอหรือคำแถลงต่างๆ ที่บกพร่องหรือมีข้อความที่อ่านไม่เข้าใจหรืออาจเข้าใจผิดหลงได้

(๖) ได้รับโอกาสที่จะได้รับข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับคำสั่งทางปกครองที่อาจกระทบถึงสิทธิของตน และได้รับโอกาสที่จะโต้แย้งและแสดงพยานหลักฐาน^๔

(๗) **“ตรวจดู”** เอกสารที่จำเป็นต้องรู้เพื่อการโต้แย้ง ชี้แจง หรือป้องกันสิทธิของตน โดยอาจขอด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม แต่ถ้ายังไม่ได้ทำคำสั่งทางปกครอง ไม่มีสิทธิขอตรวจดูต้นร่าง

(๘) ได้รับแจ้งคำสั่งที่มีผลต่อตนโดยการ

(ก) แจ้งด้วยวาจา แต่ถ้าประสงค์จะให้แจ้งเป็นหนังสือ ก็ร้องขอให้แจ้งเป็นหนังสือได้

(ข) แจ้งเป็นหนังสือ โดยส่งไปยังภูมิลำเนาของผู้ยื่น ส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ ประกาศในหนังสือพิมพ์ซึ่งแพร่หลายในท้องถิ่น (เฉพาะกรณีไม่รู้ตัวผู้รับไม่รู้ภูมิลำเนาหรือมีผู้รับเกิน ๑๐๐ คน) ส่งทางเครื่องโทรสาร (แต่ต้องจัดส่งคำสั่ง

^๔ เว้นแต่จะเป็นกรณีดังนี้ (มาตรา ๓๐)

(๑) มีความจำเป็นรีบด่วน หากปล่อยให้เนิ่นช้าไป จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือจะกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ

(๒) จะมีผลทำให้ระยะเวลาที่กฎหมายหรือกฎกำหนดไว้ในการทำคำสั่งทางปกครองต้องล่าช้าออกไป

(๓) เป็นข้อเท็จจริงที่คู่กรณีนั้นเองได้ให้ไว้ในคำขอ คำให้การ หรือคำแถลง

(๔) โดยสภาพเห็นได้ชัดในตัวเองว่าการให้โอกาสดังกล่าวไม่อาจกระทำได้

(๕) เป็นมาตรการบังคับทางปกครอง

(๖) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

คู่มือประชาชน

ตัวจริงให้ทันทีที่อาจกระทำได้)

(ค) แสดงให้ทราบโดยการสื่อความหมายในรูปแบบอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (คือ โดยทางเสียง แสง หรือสัญญาณที่สามารถทำให้รับรู้ถึงคำสั่งนั้นได้ทันที)

(๙) ได้รับทราบเหตุผลของการมีคำสั่งนั้น^{๑๐}

(๑๐) ขอยกเวลาในการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กฎหมายกำหนดเพราะมีพฤติการณ์ที่จำเป็นอันมิได้เกิดขึ้นจากความผิดของตน

(๑๑) ได้รับแจ้งค่าเตือนให้ปฏิบัติตามมาตรการบังคับทางปกครอง^{๑๑}

(๑๒) ได้รับทราบถึงสิทธิ รวมทั้งวิธีการและระยะเวลาที่จะอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่ง^{๑๒}

(๑๓) อุทธรณ์

(ก) คำสั่งทางปกครอง และถ้ากฎหมายใดไม่ได้กำหนดขั้นตอนอุทธรณ์ในฝ่ายปกครองไว้โดยเฉพาะ มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งนั้นโดยยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง^{๑๓}

^{๑๐} คำสั่งทางปกครองที่ทำเป็นหนังสือและการยื่นคำร้องทางปกครองเป็นหนังสือต้องจัดให้มีเหตุผลไว้ด้วย และเหตุผลนั้นอย่างน้อยต้องประกอบด้วย (มาตรา ๓๗)

- (๑) ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ
- (๒) ข้อกฎหมายที่อ้างอิง
- (๓) ข้อพิจารณาและข้อสนับสนุนในการใช้ดุลพินิจ

^{๑๑} คำเตือนนั้นต้องระบุ (มาตรา ๕๙)

(๑) มาตรการบังคับทางปกครองให้ชัดเจน แต่จะกำหนดมากกว่าหนึ่งมาตรการในคราวเดียวกันไม่ได้

(๒) ค่าใช้จ่ายในการที่เจ้าหน้าที่เข้าดำเนินการด้วยตนเองหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นกระทำการแทน หรือจำนวนค่าปรับทางปกครอง แล้วแต่กรณี

^{๑๒} ในกรณีที่มิได้ระบุหรือแจ้งให้ทราบ ระยะเวลาสำหรับการอุทธรณ์หรือโต้แย้ง จะเริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้ง แต่ถ้าไม่มีการแจ้งและระยะเวลานั้นสั้นกว่า ๑ ปี ให้ขยายเป็น ๑ ปี นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง (มาตรา ๔๐)

^{๑๓} ต้องอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น โดยต้องอุทธรณ์เป็นหนังสือ ระบุข้อโต้แย้ง และข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่อ้างอิงประกอบด้วย และการอุทธรณ์นี้ไม่เป็นการทุเลาการบังคับตามคำสั่ง เว้นแต่จะมีการสั่งการให้ทุเลา (มาตรา ๔๕)

(ข) มาตรการบังคับทางปกครอง

(๑๔) โต้แย้งคำสั่งของคณะกรรมการต่างๆ ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายหรือไม่ โดยโต้แย้งต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์

(๑๕) ขอให้แก้ไขหรือเพิกถอนคำสั่งแม้จะพ้นกำหนดอุทธรณ์แล้ว^{๑๔}

๑.๒ สารสำคัญของหน้าที่

ตามพระราชบัญญัตินี้บุคคลทั่วไปมีหน้าที่ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

(๑) ถ้าเป็น “คู่กรณี” ในการพิจารณาทางปกครอง หากสิทธิของตนถูกระทบกระเทือนหรืออาจถูกระทบกระเทือนโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ จะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าเจ้าหน้าที่

(๒) เอกสารที่ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ต้องทำเป็นภาษาไทย ถ้าเป็นภาษาต่างประเทศต้องจัดทำคำแปลเป็นภาษาไทยที่มีการรับรองความถูกต้องมาด้วย

(๓) ปฏิบัติตามคำสั่งหรือมาตรการบังคับทางปกครองที่กำหนด

๒. หลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ

(๑) ยื่นคำร้องหรือคำขอให้ถูกต้องตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายสำหรับเรื่องนั้น

^{๑๔} เมื่อคู่กรณีมีคำขอ เจ้าหน้าที่อาจเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมคำสั่งทางปกครองที่พ้นกำหนดอุทธรณ์ได้ ในกรณีดังต่อไปนี้ (มาตรา ๕๔)

(๑) มีพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

(๒) คู่กรณีที่แท้จริงมิได้เข้ามาในกระบวนการพิจารณาทางปกครอง หรือได้เข้ามาในครั้งก่อนแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางปกครอง

(๓) เจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะทำคำสั่งทางปกครองในเรื่องนั้น

(๔) คำสั่งทางปกครองที่ออกโดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ต่อมาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่คู่กรณี

คู่มือประชาชน

(๒) อุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งหรือมาตรการบังคับทางปกครอง ตามวิธีการและภายในเวลากำหนด

(๓) ยื่นคำร้อง คำขอ คำอุทธรณ์ หรือคำโต้แย้งต่างๆ โดย “เสียค่าธรรมเนียม” ตามที่กฎหมายกำหนด

ส่วนที่ ๓ กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ ยกเว้นข้อมูลบางประเภทที่ไม่ต้องเปิดเผยหรือที่เปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติหรือต่อประโยชน์ที่สำคัญของเอกชน และวางหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน จึงถือได้ว่าพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการฯ นี้เป็นกฎหมายที่สนองตอบต่อมาตรา ๕๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่บัญญัติให้บุคคลทั่วไปมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่นด้วย

๑. สาระสำคัญของสิทธิและหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดประเภทของข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้และข้อมูลข่าวสารที่ไม่เปิดเผย รวมทั้งได้จัดตั้ง “คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ” เพื่อสอดส่องดูแลให้คำแนะนำและพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ และจัดตั้ง “คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร” เพื่อทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้าน และคำสั่งไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

๑.๑ สารสำคัญของสิทธิ

บุคคลทั่วไปมีสิทธิต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร^{๑๔} ดังนี้

(๑) สิทธิที่จะได้ “รับรู้”

(ก) “ข้อมูลข่าวสารของราชการ”^{๑๖} ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

- ได้รับรู้เนื่องจากเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่จะต้องนำข้อมูลข่าวสารดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่โดย “ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”^{๑๗}

^{๑๔} “ข้อมูลข่าวสาร” หมายความว่า สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใด ๆ ไม่ว่าการสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผ่นพับ แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่าย फिल्म การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้ (มาตรา ๔)

^{๑๖} “ข้อมูลข่าวสารของราชการ” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน (มาตรา ๔)

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ ส่วนราชการสังกัดรัฐสภา ศาลเฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี องค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพ หน่วยงานอิสระของรัฐ และหน่วยงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๔)

^{๑๗} ข้อมูลข่าวสารของราชการดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐต้องนำไป ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา คือ

- (๑) โครงสร้างและการจัดองค์กรในการดำเนินงาน
- (๒) สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน
- (๓) สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ
- (๔) กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบ แบบแผน นโยบาย หรือการตีความ ทั้งนี้ เฉพาะที่จัดให้มีขึ้นโดยมีสภาพอย่างกฎ เพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- (๕) ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการกำหนด (มาตรา ๔)

- ได้รับรู้เนื่องจากเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่ต้องจัดให้มีไว้เพื่อให้บุคคลทั่วไป“ขอเข้าตรวจดู”^{๑๔} ได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
- ได้รับรู้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการประเภทอื่น^{๑๕} ที่หน่วยงานของรัฐ“มีอยู่แล้ว” ในสภาพที่พร้อมจะให้ได้ตามคำขอและสามารถเข้าใจได้ตามสมควรว่าเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการประเภทใด

^{๑๔} ข้อมูลข่าวสารของราชการดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีไว้เพื่อประชาชนเข้าตรวจดูได้ คือ

- (๑) ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน รวมทั้งความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาวินิจฉัยดังกล่าว
- (๒) นโยบายหรือการตีความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา ๗(๔)
- (๓) แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ
- (๔) คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน
- (๕) สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงตามมาตรา ๗ วรรคสอง
- (๖) สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ
- (๗) มติคณะรัฐมนตรี หรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมายหรือโดยมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ให้ระบุรายชื่อรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการพิจารณาไว้ด้วย
- (๘) ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการกำหนด(มาตรา ๙)

^{๑๕} ถ้าบุคคลใดขอข้อมูลข่าวสารอื่นใดของราชการและคำขอของผู้นั้นระบุข้อมูลข่าวสารที่ต้องการในลักษณะที่อาจเข้าใจได้ตามควร และเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่แล้วในสภาพที่พร้อมจะให้ได้โดยไม่ต้องไปจัดทำ ฯลฯ ขึ้นใหม่ หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบต้องจัดหาข้อมูลข่าวสารนั้นให้แก่ผู้ขอภายในเวลาอันสมควร เว้นแต่ผู้นั้นขอจำนวนมากหรือบ่อยครั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (มาตรา ๑๑)

- ได้รับความรู้เนื่องจากเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่ต้องจัดให้มีไว้เพื่อให้บุคคลทั่วไป “ได้ศึกษาค้นคว้า”^{๒๐}

^{๒๐} ข้อมูลข่าวสารของราชการดังต่อไปนี้เป็น “เอกสารประวัติศาสตร์” ที่ต้องส่งมอบให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาเก็บรักษาและคัดเลือกไว้เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า คือ (มาตรา ๒๖)

(๑) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐไม่ประสงค์จะเก็บรักษา

(๒) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีอายุครบตามที่กฎหมายกำหนด คือ

(ก) ๗๕ ปี สำหรับข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (มาตรา ๑๔)

(ข) ๒๐ ปี สำหรับข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้ (มาตรา ๑๕)

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ควรเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพหรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการป้องกัน การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบหรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

- ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต หรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

- รายงานการแพทย์หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผยหรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น

- ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เป็นข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผยตามที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนด

(ข) “ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล”^{๒๑} ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

- เป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลเกี่ยวกับ “ตนเอง”
 - เป็นการเปิดเผย “รายงานการแพทย์” ทั้งนี้โดยจะกำหนดให้เปิดเผยต่อเฉพาะแพทย์ที่บุคคลนั้นมอบหมายก็ได้
 - เป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล “ของบุคคลอื่น”
 - โดยได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของข้อมูลนั้น^{๒๒}
 - เป็นการเปิดเผยตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด^{๒๓}
- (๒) “ได้รับแจ้งเพื่อให้โอกาสคัดค้าน” ในกรณีที่มีการเปิดเผย

^{๒๑} “ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้น หรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของคน หรือรูปถ่าย และให้หมายความรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย (มาตรา ๕)

^{๒๒} การให้ความยินยอมนี้อาจให้ไว้ล่วงหน้าหรือให้ในขณะที่ตนเอง ก็ได้ (มาตรา ๒๕)

^{๒๓} ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยได้ต่อเมื่อเป็นการเปิดเผย (มาตรา ๒๕)

- (๑) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของตนเพื่อการนำไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้น
- (๒) เพื่อการใช้ข้อมูลตามปกติภายในวัตถุประสงค์ของการจัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลนั้น
- (๓) ต่อหน่วยงานของรัฐที่ทำงานด้านการวางแผน หรือการสถิติ หรือสำมะโนต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ต้องรักษาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไว้ไม่ให้เปิดเผยต่อไปยังผู้อื่น
- (๔) เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยโดยไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับบุคคลใด
- (๕) ต่อหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐเพื่อการตรวจดูคุณค่าในการเก็บรักษา
- (๖) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อการป้องกันการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การสืบสวน การสอบสวน หรือการฟ้องคดี ไม่ว่าจะคดีประเภทใดก็ตาม
- (๗) ที่จำเป็นเพื่อการป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพของบุคคล
- (๘) ต่อศาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะขอขอเท็จจริงดังกล่าว
- (๙) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ข้อมูลข่าวสารของราชการเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของตน

(๓) **“คัดค้าน”** ไม่ให้มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ บางประเภทที่อาจกระทบถึง ประโยชน์ได้เสียของตน^{๒๔}

(๔) **“ร้องเรียน”** ต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ในกรณีที่น่าปรากฏว่าหน่วยงานของรัฐ

(ก) ไม่จัดพิมพ์ข้อมูลข่าวสารของราชการที่ต้องลงพิมพ์ ในราชกิจจานุเบกษา

(ข) ไม่จัดข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กำหนดไว้ให้ ประชาชนตรวจดูได้

(ค) ไม่จัดหาข้อมูลข่าวสารของราชการ ให้ตามที่มีคำร้องขอ

(ง) ปฏิเสธว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่มี คำร้องขอ

(จ) ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(ฉ) ปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า

(ช) ไม่อำนวยความสะดวกโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(๕) **“แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบ”** ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ที่เกี่ยวกับตนเองในส่วนที่เห็นว่าไม่ถูกต้องตามที่จริง^{๒๕}

(๖) **“อุทธรณ์”** ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

^{๒๔} โดยต้องทำคำคัดค้านเป็นหนังสือภายใน ๑๕ วัน หรือไม่น้อยกว่านั้นตามที่หน่วยงานของรัฐกำหนด (มาตรา ๑๗)

^{๒๕} โดยต้องทำคำขอเป็นหนังสือยื่นต่อหน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้น และ ไม่ว่าในกรณีใด เจ้าของข้อมูลนั้นมีสิทธิร้องขอให้หน่วยงานของรัฐนั้นหมายเหตุในคำขอของตนและแนบไว้ กับข้อมูลข่าวสารในส่วนที่เกี่ยวข้องได้ (มาตรา ๒๕)

ของราชการบางประเภทที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน^{๒๖}

(ข) หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านของผู้มีประโยชน์ได้เสียเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของผู้^{๒๗}

(ค) หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งไม่ยินยอมให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตนเองที่ไม่ถูกต้องตามที่แท้จริง^{๒๘}

๑.๒ สารสำคัญของหน้าที่

การตรวจดู ศึกษา ค้นคว้า หรือขอข้อมูลข่าวสาร ต้องกระทำโดยผู้ที่ต้องการใช้สิทธินั้น ต้อง

(๑) ยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อ “หน่วยงานของรัฐ” ที่มีหน้าที่หรือเก็บรักษาข้อมูลข่าวสารนั้นไว้ในความครอบครอง

(๒) ระบุให้ชัดเจนตามควรว่าต้องการข้อมูลข่าวสารใด

๒. หลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ

เมื่อมีกรณีที่ต้องการใช้สิทธิใดตามพระราชบัญญัตินี้ จะมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือระเบียบของหน่วยงานของรัฐ เช่น ยื่นคำขอเป็นหนังสือ เสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนด เป็นต้น

(๒) ได้รับทราบและปฏิบัติตามคำสั่งของหน่วยงานของรัฐ ตามที่มีคำขอ

(๓) ถ้าไม่เห็นด้วยหรือเห็นว่าการดำเนินการใดไม่ถูกต้อง ใช้สิทธิ “คัดค้าน” หรือ “ร้องเรียน” ให้ถูกหน่วยงานหรือองค์กร และภายในเวลาที่กำหนด

^{๒๖} โดยต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น (มาตรา ๑๘)

^{๒๗} โดยต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น (มาตรา ๑๘)

^{๒๘} โดยต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว (มาตรา ๒๕)

(๔) การใช้สิทธิ “อุทธรณ์” ให้ยื่นคำอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการภายในเวลาที่กำหนด และคณะกรรมการว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการจะส่งคำอุทธรณ์นั้นต่อไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อไป

(๕) คณะกรรมการว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการและคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร อาจให้โอกาสเจ้าหน้าที่และผู้ใช้สิทธินั้นได้ชี้แจงข้อเท็จจริงและโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานของตนได้ตามสมควร

(๖) คำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นที่สุด

(๗) เมื่อหน่วยงานของรัฐ คณะกรรมการว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร มีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยแล้ว ผู้ยื่นคำขอหรือผู้เกี่ยวข้องจะได้รับแจ้งให้ทราบต่อไป

ส่วนที่ ๔ กฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดทางละเมิดในการปฏิบัติงานในหน้าที่ เฉพาะเมื่อเป็นการจงใจกระทำเพื่อการเฉพาตัวหรือจงใจให้เกิดความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น โดยในการรับผิดดังกล่าวให้แบ่งแยกความรับผิดของแต่ละคนให้รับผิดแต่เฉพาะในส่วนของตนโดย มิให้นำหลักลูกหนี้ร่วม (ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบทั้งหมดร่วมกัน) มาใช้บังคับ และนอกจากนั้นได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.๒๕๓๙ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

๑. สาระสำคัญของสิทธิและหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติและระเบียบดังกล่าวได้กำหนดเรื่องที่เป็นสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ดังนี้

๑.๑ สาระสำคัญของสิทธิ

บุคคลทั่วไปที่ได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐใด อันเป็นการละเมิด มีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายจากหน่วยงานของรัฐนั้นได้ ภายใต้ “เงื่อนไข” ดังนี้

(๑) เป็น “การกระทำของเจ้าหน้าที่”^{๒๙} ของหน่วยงานของรัฐ^{๓๐}

(๒) “ในการปฏิบัติหน้าที่” แต่ถ้าเป็นการกระทำในทางส่วนตัวและไม่ใช่เป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ผู้กระทำนั้นต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

(๓) เป็นการ “กระทำละเมิด” กล่าวคือ จงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้ต้องเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

(๔) ต้องยื่นคำขอเพื่อ “เรียกร้อง” หรือ “ฟ้องร้อง” เอาจากหน่วยงานของรัฐ

(๕) ได้รับการ “ชดเชยความเสียหาย”

(ก) จากหน่วยงานของรัฐ หรือจากกระทรวงการคลังในกรณีที่เจ้าหน้าที่นั้น ไม่ได้สังกัดหน่วยงานของรัฐแห่งใดโดยเฉพาะ

(ข) ได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นเงินค่าทดแทน

^{๒๙} ซึ่งหมายความถึง ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่นไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะที่เป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด (มาตรา ๔) หรือกล่าวง่ายๆ คือบุคลากรทุกประเภทที่ทำงานให้กับรัฐ

^{๓๐} ซึ่งหมายความถึง กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนด (มาตรา ๔)

(ค) ได้รับดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยผิดนัดนับแต่วันที่กระทำละเมิดจนถึงวันชำระค่าทดแทน

(ง) หากเรียกร้องเอาจากหน่วยงานของรัฐแล้วยังไม่พอใจในผลการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐ ก็มีสิทธิที่จะ “ร้องทุกข์” ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์หรือต่อศาลปกครองได้ด้วย (โปรดดูส่วนที่ ๑)

๑.๒ สารสำคัญของหน้าที่

การเรียกร้องให้ชดใช้ความเสียหายจากการละเมิด ต้องกระทำโดยผู้ถูกทำละเมิด ดังนี้

(๑) ถ้าเป็นความเสียหายที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ ต้องเรียกร้องหรือฟ้องร้อง “หน่วยงานของรัฐ” ที่เจ้าหน้าที่นั้นสังกัดโดยตรง เพื่อขอให้ชดใช้ความเสียหาย จะฟ้องตัวเจ้าหน้าที่ไม่ได้ แต่ถ้าไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ ต้องฟ้องเจ้าหน้าที่นั้นโดยตรง จะฟ้องหน่วยงานของรัฐไม่ได้

(๒) ต้องดำเนินการภายใน “อายุความ”

(ก) ๑ ปี นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงการกระทำละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะต้องชดใช้ หรือ ๑๐ ปี นับแต่วันที่มีการทำละเมิด

(ข) ถ้าฟ้องผิดหน่วยงาน อายุความจะขยายเป็นภายใน ๖ เดือน นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

๒. หลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ

เมื่อมีการกระทำละเมิดและจะมีการเรียกร้องให้ชดใช้ความเสียหาย จะมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ผู้ถูกทำละเมิดยื่นคำขอเพื่อเรียกร้องหรือฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่นั้นสังกัด (หรือกระทรวงการคลัง) ชดใช้ความเสียหาย ซึ่งหากเป็นการยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐ ก็สามารถทำได้โดย “ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม” ใดๆ ทั้งสิ้น แต่ถ้เป็นการฟ้องร้องต่อศาล ก็ต้อง “เสียค่าธรรมเนียม” ตามที่กฎหมายกำหนด

(๒) หน่วยงานของรัฐนั้นจะแต่งตั้ง “คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิด” ขึ้น เพื่อเสนอความเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องรับผิดและจำนวน ค่าสินไหมทดแทน

(๓) คณะกรรมการต้องให้ออกาสเจ้าหน้าที่และผู้เสียหายได้ชี้แจง ข้อเท็จจริงและโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานของตนได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

(๔) คณะกรรมการต้องเสนอความเห็นไปยังผู้แต่งตั้งคณะกรรมการ และกระทรวงการคลังเพื่อทราบและพิจารณา

(๕) เมื่อหน่วยงานของรัฐนั้นหรือกระทรวงการคลังมีคำสั่งแล้วให้แจ้งให้ ผู้เสียหายทราบต่อไป

ส่วนที่ ๕ กฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

พระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นกฎหมาย ที่มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดแนวทางให้ศาลใช้ในการพิจารณาว่าข้อสัญญาหรือ ข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรม และให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลง ที่ไม่เป็นธรรมนั้น มีผลใช้บังคับเฉพาะเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

๑. สาระสำคัญของสิทธิและหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดเรื่องที่เป็นสาระสำคัญ ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ดังนี้

๑.๑ สาระสำคัญของสิทธิ

บุคคลทั่วไปมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติ ดังกล่าว ดังนี้

(๑) สิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัตินี้ ดังกล่าว ภายใต้งานนี้

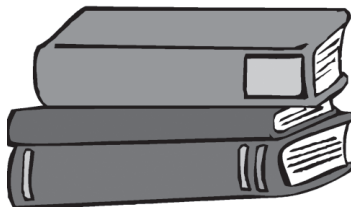
(ก) บุคคลดังกล่าวต้องเป็น “คู่ความ” ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดี ที่มีการฟ้องร้องต่อศาล

(ข) คดีดังกล่าวมีประเด็นในการพิจารณาด้วยว่าข้อสัญญา^{๑๑}ที่มีการตกลงกันได้

(ค) ข้อสัญญาที่ตกลงกันไว้เป็น “ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม” หรือไม่ กล่าวคือ มีลักษณะเป็น

- ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภค^{๑๒} กับผู้ประกอบการธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ^{๑๓}
- ข้อตกลงในสัญญาสำเร็จรูป^{๑๔}

^{๑๑} “ข้อสัญญา” หมายความว่า ข้อตกลง ความตกลง และความยินยอม รวมทั้งประกาศและคำแจ้งความเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบด้วย (มาตรา ๓)

^{๑๒} “ผู้บริโภค” (มาตรา ๓) หมายความว่า ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะ

(๑) ผู้ซื้อ ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้กู้ ผู้เอาประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินบริการ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมีค่าตอบแทน ซึ่งการเข้าทำสัญญานั้นต้องไม่ได้เป็นไปเพื่อการค้าทรัพย์สินบริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้น

(๒) ผู้ค้าประกันของบุคคลดังกล่าวซึ่งไม่ได้กระทำเพื่อการค้าด้วย

^{๑๓} “ผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพ” หมายความว่า ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ขาย ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้กู้ ผู้รับประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อจัดให้ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใด โดยที่การเข้าทำสัญญาดังกล่าวต้องเป็นไปเพื่อการค้าทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้น เป็นการค้าปกติของตน (มาตรา ๓)

^{๑๔} “สัญญาสำเร็จรูป” หมายความว่า สัญญาที่ทำเป็นหนังสือโดยมีการกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะทำในรูปแบบใด ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน (มาตรา ๓)

- ข้อตกลงในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบการกิจการค้าหรือวิชาชีพหรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝาก ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร^๕

(ง) ประเด็นในการพิจารณานี้ “ศาลยกขึ้นเอง” ก็ได้ หรือ “คู่ความยกเป็นประเด็นขึ้น” ก็ได้

(จ) ถ้ามีข้อสัญญาตอนใดที่เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ศาลมีอำนาจกำหนดให้ข้อสัญญาเฉพาะในส่วนนั้นมีผลบังคับ “เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณี” ได้

(ฉ) ถ้ามีข้อสงสัย ให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายซึ่งไม่ได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปนั้น

^๕ “ข้อตกลงที่ถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง” ได้แก่ (มาตรา ๔)

(๑) ข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนหรือบุคคลทั่วไปจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ ได้แก่ (มาตรา ๕)

- (ก) ข้อตกลงจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงาน
- (ข) การทำนิติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพซึ่งไม่เป็นโมฆะ

(๒) ข้อตกลงที่ถือว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ข้อตกลงที่

- (ก) ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบที่เกิดจากการผิดสัญญา
- (ข) ให้ต้องรับผิดชอบหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนด

(ค) ให้สัญญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ

(ง) ให้สิทธิจะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใดหรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

(จ) ให้สิทธิคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกร้องหรือกำหนดให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องรับภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระที่เป็นอยู่ในเวลาทำสัญญา

(ฉ) ผู้ซื้อฝากกำหนดในสัญญาขายฝากให้ราคาสินไถ่สูงกว่าราคาขายบวกอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี

(ช) กำหนดในสัญญาเช่าซื้อให้ราคาเช่าซื้อสูงเกินกว่าที่ควร หรือกำหนดในสัญญาเช่าซื้อให้ผู้เช่าซื้อต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควร

(ซ) กำหนดในสัญญาบัตรเครดิตให้ผู้บริโภคต้องชำระดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าใช้จ่ายหรือประโยชน์อื่นใด สูงเกินกว่าที่ควรในกรณีที่เกิดหนี้หรือที่เกี่ยวข้องกับการผิดนัดชำระหนี้

(ฅ) กำหนดวิธีคิดดอกเบี้ยทบต้นที่ทำให้ผู้บริโภคต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควร

(๒) สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค

(ก) โดยปกติจะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้

(ข) แต่มีข้อยกเว้นว่าข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิ

- จะมีได้ต่อเมื่อผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา

- ข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวจะมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

(๓) ถ้าเป็นสัญญาที่มีการให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ หากมีกรณีที่ต้องริบมัดจำและถ้ามัดจำนั้นสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดให้ **“ริบมัดจำเพียงเท่าความเสียหายที่แท้จริง”** ได้

(๔) ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความ ที่ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญา ในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความหรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบ

(ก) จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้

(ข) ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความ ที่ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญา ในกรณีอื่นซึ่งไม่เป็นโมฆะ จะมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

(๕) ความตกลงหรือความยินยอมของผู้เสียหายสำหรับการกระทำที่ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จะนำมาอ้างเป็นเหตุยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดไม่ได้

(๖) ข้อสัญญาที่กำหนดไม่ให้นำพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับ
ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ

(๗) นิติกรรมหรือสัญญาที่สร้างขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้
ใช้บังคับ^{๓๖} จะไม่ได้รับประโยชน์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

๑.๒ สารสำคัญของหน้าที่

เมื่อเห็นว่าข้อสัญญาใดเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คู่ความควรยก
เป็นประเด็นขึ้นเพื่อให้ศาลพิจารณาด้วย

๒. หลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ

การที่จะทำให้ได้รับประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ควรจะ

(๑) ตรวจสอบว่าข้อสัญญาที่ตนทำไว้นั้นทำขึ้นเมื่อใด ก่อนหรือหลัง
วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ

(๒) ถ้าเป็นข้อสัญญาที่ทำขึ้นหลังวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ
ให้ตรวจสอบว่ามี “**ส่วนใดส่วนหนึ่ง**” ของข้อสัญญาที่มีลักษณะตามที่กล่าวไว้ใน ๑.๑
บ้างหรือไม่

(๓) ถ้ามี ให้รีบยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาล โดยไม่สมควรรอให้ศาลเห็นเอง
หรือยกขึ้นพิจารณาเอง

(๔) ในกรณีจำเป็นหรือเห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์ ควรใช้สิทธิร้องขอต่อศาล
เพื่อให้เชิญ “**ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ**” มาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณา
พิพากษาของศาลด้วย โดยไม่สมควรรอให้ศาลเห็นเอง

^{๓๖} พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับเมื่อ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๑ เป็นต้นไป

ตอนที่ ๓

ข้อควรรู้เกี่ยวกับการใช้บริการจากหน่วยงานของรัฐ

ประชาชนทั่วไปที่จะใช้บริการจากหน่วยงานของรัฐ มีหน้าที่ดังนี้คือ

(๑) “เตรียมตัว” ก่อนที่จะไปใช้บริการ โดย

๑. ศึกษารายละเอียดและขั้นตอนต่างๆ ให้ชัดเจน
๒. ติดต่อสอบถามเพิ่มเติมเมื่อมีปัญหา มีข้อสงสัย หรือไม่แน่ใจ
๓. เตรียมเอกสาร หลักฐาน ค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้ครบถ้วนและนำไปให้พร้อมในวันที่ไปใช้บริการ
๔. กรอกรายละเอียดในคำขอต่างๆ ให้ครบถ้วนและชัดเจนที่สุด

(๒) “ใช้บริการ” อย่างมีมารยาทและโดยเคารพสิทธิของผู้อื่น โดย

๑. รับผิดชอบต่อ หรือยื่นคำขอ (พร้อมเอกสาร หลักฐาน) ตามลำดับก่อน - หลัง และ ณ ช่องทางหรือเจ้าหน้าที่ที่กำหนดไว้
๒. ทำตามขั้นตอนและรายละเอียดต่างๆ ตามที่กำหนด
๓. สอบถามทันทีเมื่อมีปัญหา มีข้อสงสัย หรือไม่แน่ใจ

(๓) “แก้ไขปัญหา” อย่างมีเหตุผลและเป็นไปตามขั้นตอน โดย

๑. รับฟังและยอมรับในคำชี้แจงหรือเหตุผลของผู้อื่น
๒. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่นั้นๆ ทราบทันทีเมื่อได้รับความไม่สะดวก หรือมีการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง
๓. ร้องเรียนเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานเหนือขึ้นไป หรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ หากยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือได้รับการแก้ไขแล้ว แต่ผลยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

คู่มือประชาชน

(๔) ในกรณีที่มีปัญหาหรือข้อขัดข้อง” ในการดำเนินการ ไม่ว่าจะในเรื่องใดให้

๑. ติดต่อสอบถามจากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะดำเนินการ หากมีปัญหามีข้อสงสัยหรือไม่แน่ใจ
๒. สอบถามเพิ่มเติมทันทีจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหา มีข้อสงสัยหรือไม่แน่ใจ
๓. สอบถามเพิ่มเติมทันทีจากผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปของเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหา มีข้อสงสัยในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ หรือไม่แน่ใจในคำตอบของเจ้าหน้าที่
๔. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปของเจ้าหน้าที่นั้นทราบทันทีที่มีปัญหา ที่เจ้าหน้าที่ไม่อาจแก้ไขให้ได้
๕. ร้องเรียนเป็นหนังสือในกรณีจำเป็นที่ไม่อาจแก้ไขปัญหาได้

(๕) ในกรณีที่ประสงค์จะร้องเรียนหรือร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ

๑. ถ้าจะร้องเรียนหรือร้องทุกข์ **“ด้วยวาจา”** ให้
 - * ร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปของเจ้าหน้าที่นั้น
 - * แจ้งชื่อและที่อยู่ให้ชัดเจน
 - * เล่าเหตุการณ์หรือพฤติการณ์ของเรื่องที่ต้องการร้องเรียนให้มากที่สุด
๒. ถ้าจะร้องเรียนหรือร้องทุกข์ **“เป็นหนังสือ”** ต้องทำโดย
 - * เขียนหนังสือ (หรือพิมพ์) เล่าถึงเหตุการณ์หรือพฤติการณ์ของเรื่องที่ต้องการร้องเรียน ให้ชัดเจนมากที่สุด
 - * แจ้งชื่อและที่อยู่ให้ชัดเจนเพียงพอที่เจ้าหน้าที่สามารถติดต่อได้ พร้อมทั้งลงลายมือชื่อของผู้ร้องเรียน
 - * ถ้ามีเอกสารหรือหลักฐานควรส่งไปพร้อมกันด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนนั้นเป็นไปได้โดยรวดเร็วขึ้น
 - * ส่งคำร้องเรียนนั้นไปยังสถานที่ทำการของหน่วยงานรัฐนั้น

- (๖) การร้องเรียนหรือร้องทุกข์นั้นต้องมีข้อควรระวังว่า
๑. ผู้ซึ่งจะใช้สิทธิร้องเรียนต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเองโดยตรงหรือเป็นผู้ที่ได้รับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่
 ๒. ต้องร้องเรียนด้วยตนเอง จะมอบหมายหรือมอบฉันทะให้คนอื่นยื่นคำร้องเรียนแทนไม่ได้ เว้นแต่จะมีระเบียบหรือมีการยกเว้นไว้โดยเฉพาะ ซึ่งหากสงสัยหรือไม่แน่ใจ ให้รีบสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
 ๓. ต้องทำตามวิธีการที่กำหนด เช่น ถ้าเป็นการร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐเพื่อขอให้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ก็อาจร้องเรียนด้วยวาจาได้ แต่ถ้าเป็นการร้องเรียนต่อคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามระเบียบนี้ ต้องยื่นคำร้องเรียนเป็นหนังสือ เป็นต้น
 ๔. ต้องระมัดระวังใช้สิทธิร้องเรียนภายในเวลาที่อาจมีกำหนดไว้โดยตรงตามระเบียบนั้นๆ หรือควรรีบใช้สิทธิร้องเรียนโดยไม่ชักช้า เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้โดยรวดเร็วหรือทันที

ภาคผนวก

รายชื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานที่ติดต่อที่ควรทราบ

๑. ศาลปกครอง

สำนักงานศาลปกครอง

๑๙๕ อาคารเอ็มไพร์ ทาวเวอร์ ถ.สาทรใต้ แขวงยานนาวา เขตสาทร

กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๖๗๐ ๑๒๐๐-๖๓

สายด่วน ๑๓๕๕

www.admincourt.go.th

ที่อยู่ศาลปกครองในภูมิภาค

ศาลปกครองเชียงใหม่

๒๒ ถ.ซูเปอร์ไฮเวย์ (เชียงใหม่-ลำปาง) ต.ช้างเผือก อ.เมืองเชียงใหม่

จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๒ ๕๙๐๔-๕

ศาลปกครองสงขลา

อาคารอเนกประสงค์ สวนพลเอกเปรม ต.ดินสุลานนท์

๘๘๘ ม. ๒ ต.พะวง อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา ๙๐๑๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๗๕๓๓ ๕๕๖๖-๗, ๐ ๗๕๓๓ ๕๗๘๙-๙๐

ศาลปกครองนครราชสีมา

๑๕๔/๑ อาคารราชสีมาเซ็นเตอร์ ถ.มนัส ต.ในเมือง อ.เมืองนครราชสีมา

จ.นครราชสีมา ๓๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๔๔๒๕ ๙๕๔๔-๖

ศาลปกครองขอนแก่น

๑๓๗/๔๘ ถ.มิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมืองขอนแก่น จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๔๓๒๒ ๓๗๐๔

ศาลปกครองพิษณุโลก

๗๒๓/๑๓-๑๗ ถ.พิชัยสงคราม ต.ในเมือง
อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก ๖๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๖ ๖๒๓๐-๓

ศาลปกครองระยอง

๔๔/๖ ถนนตากสินมหาราช
อ.เมืองระยอง จ.ระยอง ๒๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๘๖๒ ๓๐๗๒-๗๘

ศาลปกครองนครศรีธรรมราช

๖/๑๕๗-๑๖๖ ถ.พัฒนาการคูขวาง ต.ในเมือง
อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๗๕๓๒ ๕๒๐๑-๑๐

๒. ศาลรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๓๒๖ ถ.จักรเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๖๒๓ ๙๖๐๐-๙

www.concourt.or.th

๓. คณะกรรมการการเลือกตั้ง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

๔๔ อาคารศรีจุฬทรีพีย์ ถ.พระราม ๑ ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๖๑๓ ๗๓๓๓

สายด่วน ๑๑๗๑

www.ect.go.th

๔. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

๑๖๕/๑ ถ.พิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๒ ๓๑๖๑

www.nccc.thaigov.net

๕. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

๑๑๙๓ อาคารเอ็กซิม ชั้น ๒๐ ถ.พหลโยธิน สามเสนใน พญาไท

กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๕๙๙ ๐๔๒๖-๒๙

สายด่วน ๑๖๗๖

www.ombudsman.go.th

๖. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔๒๒ ถ.พญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๗๓

๓. ศูนย์บริการประชาชน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เลขที่ ๑ ถนนพิษณุโลก ทำเนียบรัฐบาล

เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

หรือ ตู้ ปณ. ๑ ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๐ ๗๑๗๐-๑

www.rakang.thaigov.go.th

๔. สำนักงานอัยการสูงสุด

**๔.๑ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย
แก่ประชาชน (สคช.)**

สำนักงานอัยการสูงสุด อาคารถนนรัชดาภิเษก

แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๑ ๒๘๕๙, ๐ ๒๕๕๑ ๒๘๕๒

สายด่วน ๑๑๕๗

**๔.๒ สำนักงานอัยการพิเศษ ฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย ๑
(ปรึกษากฎหมาย)**

อาคารถนนรัชดาภิเษก แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๑ ๒๘๓๐

www.attorney-general-go.th

๙. สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.)

เลขที่ ๓๘ โรงเรียนนายร้อย จปร.เดิม

ถ.ราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ฝ่ายรับเรื่องร้องทุกข์ด้านฉลาก ๐ ๒๖๒๙ ๓๐๕๒-๕๖

ฝ่ายรับเรื่องร้องทุกข์ด้านโฆษณา ๐ ๒๖๒๙ ๓๐๓๗-๓๙

ฝ่ายรับเรื่องร้องทุกข์ด้านสัญญา ๐ ๒๖๒๙ ๓๐๖๕-๖๘

กองนิติการ ๐ ๒๖๒๙ ๘๒๕๙-๖๐

สายด่วน ๑๑๖๖

www.thaicustomer.net

๑๐. กระทรวงมหาดไทย

ตู้ ปณ.๑ ปณ.ฝ. มหาดไทย กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๖

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๒ ๑๑๔๑-๕๕

สายด่วน ๑๕๖๓

www.mahadthai.com